Uned 12

Mastitis

Taflen Wybodaeth

Cyflwyniad

Mae Mastitis yn golygu "llid ar y chwarren laeth neu'r pwrs".
Gall hyn ddigwydd o achos haint neu niwed.
Y math o bathogen sy'n heintio'r pwrs fel arfer yw bacteria sydd wedi cael mynediad trwy bibell y deth.

Mae'r llid yn achosi ymateb imiwnyddol yn syth. Gwelir hyn wrth i gelloedd gwyn y gwaed gael eu trosglwyddo i'r llaeth i ymladd y bacteria ymosodol. Canlyniad hyn yw nifer celloedd somatig uwch yn y llaeth, a gostyngiad yng nghynnyrch y llaeth.

Llymder y clefyd

Mae'n cael ei ddosbarthu'n ôl y symptomau

- **Llym** - y fuwch yn sâl iawn
- **Lledlym** – clotiau bychain yn y llaeth
- **Cronig** - di-boen a'r llaeth yn normal.

Ffurfiau o Fastitis

Mae Mastitis yn cael ei ddosbarthu fel arfer yn ôl yr hyn mae'r ffermwr llaeth/dyn stoc yn gallu ei weld
.

- Mastitis Clinigol
- Isglinigol

1. **Mastitis Clinigol** - gwres, poen a chwydd annormal yn y pwrs neu deth heintus. Gall llaeth o'r deth heintus fod o ansawdd annormal, gyda chlotiau a lliw gwahanol.

2. **Mastitis Isglinigol** yw haint ym meinweoedd y pwrs sydd ddim yn dangos arwyddion llid gweladwy.

Mastitis yn y Fuwch Odro

Mae gwartheg yn dal y pathogen (organeb sy'n achosi'r clefyd) mewn un o 2 ffordd

- O fuwch arall
- O'r amgylchedd

Pathogenau Mastitis Cyffredin

Math o facteria	Ffynhonnell arferol	Dull ymledu	Mesurau rheoli
Streptococcws agalactiae	Pwrs heintus	Buwch i fuwch: i. peiriant godro ii. dwylo'r godrwr iii. clytiau pwrs	• Dipio'r tethi • Triniaeth llaetha (therapi blits) • Gweithredu hylendid godro llym • Therapi buwch sych • Profi'r peiriant godro'n rheolaidd • Godro'r gwartheg heintus yn olaf
Streptococcws dysgalactiae	Pwrs heintus. Briwiau ar y tethi	Buwch i fuwch: i. peiriant godro ii. dwylo'r godrwr iii. clytiau pwrs	• Dipio'r tethi • Triniaeth llaetha • Gweithredu hylendid godro llym • Therapi buwch sych • Godro'r gwartheg heintus yn olaf
Staffylococws awrews	Pwrs heintus. Briwiau ar y tethi	Buwch i fuwch: i. peiriant godro ii. dwylo'r godrwr iii. clytiau pwrs	• Dipio'r tethi • Triniaeth llaetha • Gweithredu hylendid godro llym • Therapi buwch sych • Godro'r gwartheg heintus yn olaf • Difa gwartheg heintus cronig
Streptococcws wberis	Amgylchedd Gwartheg yn cludo'r haint	Buwch i fuwch: i. peiriant godro ii. dwylo'r godrwr iii. clytiau pwrs	• Gwella hylendid dan do • Dipio'r tethi • Triniaeth llaetha • Therapi buwch sych
Escherichia Coli	Amgylchedd	Gwasarn/gwely Slyri	• Gwella hylendid dan do • Cadw'r gwasarn/gwely yn ffres a sych • Triniaeth llaetha • Crafu'r slyri'n aml

<u>Rheoli Mastitis</u>

Prif amcanion rhaglen reoli mastitis yw:

- Cael gwared â'r haint sy'n bodoli mor fuan â phosibl
- Lleihau cyfradd yr haint newydd.

Cynllun 5 pwynt

1) Trin yr holl achosion clinigol
2) Defnyddio therapi buwch sych
3) Difa achosion mastitis parhaus a rhai sy'n ailddigwydd
4) Defnyddio dip tethi ar ôl godro
5) Profi'r peiriant godro'n rheolaidd.

Ffigurau targed ar gyfer mastitis yw:

- Cyfradd Mastitis: 30 achos mewn 100 o wartheg y flwyddyn
- Nifer Gyr: uchafswm 20% o wartheg yn cael eu heffeithio'r flwyddyn
- Cyfradd Dychwelyd: llai na 10%
- Defnydd Tiwb: defnyddio 4.5 o diwbiau'r flwyddyn ar gyfer bob buwch odro mewn buches.

Diffinnir achos mastitis fel chwarter pwrs (un deth) wedi ei heffeithio unwaith. Os yw buwch yn lloea â mastitis yn y pedair teth, cofnodir pedwar achos o fastitis.

Mastitis mewn Defaid

Mae Mastitis mewn defaid yn cael ei achosi'n bennaf gan:

- Manheimia hemolytica (Pasteurela'n flaenorol)
- Staffylococws awrews

Achosion llai cyffredin eraill

- Streptococws *spp.*
- E. Coli

Ffurfiau o Fastitis mewn Mamogiaid

1. **Llym** - mae mastitis yn ymddangos yn sydyn ac yn cael ei nodweddu gan arwyddion clinigol megis cochni, gwres a chwarennau llaeth y pwrs wedi chwyddo. Crawn neu glotiau llaeth yn cael eu tynnu o'r tethi. Gall y clefyd hwn ymddangos yn aml yn yr wythnosau cyntaf ar ôl ŵyna.

2. **Cronig** - mae mastitis yn ymddangos gan fod meinweoedd y pwrs yn crebachu a/neu lympiau'n bresennol yn un neu ddwy chwarren laeth

3. **Isglinigol** - mae'r pwrs a'r llaeth yn ymddangos yn normal. Fodd bynnag, gall bacteria gael ei neilltuo o'r llaeth

Trin Mastitis

- Antibiotigau drwy'r deth
- Antibiotigau drwy frechu.

Mae'r antibiotig a ddefnyddir yn dibynnu ar y pathogen penodol.